

„Kedves kolléga, ezt a tantervet ne tartsa be!”

Vekerdy Tamás pszichológus, író

Idén ősszel töltötte be nyolcvanadik évét az ország legnépszerűbb pszichológusa, aki mindig sokat ostromozta a magyar iskola-rendszert, de az utóbbi évek oktatáspolitikai fejleményeit egyenesen katasztrófálisnak tartja.

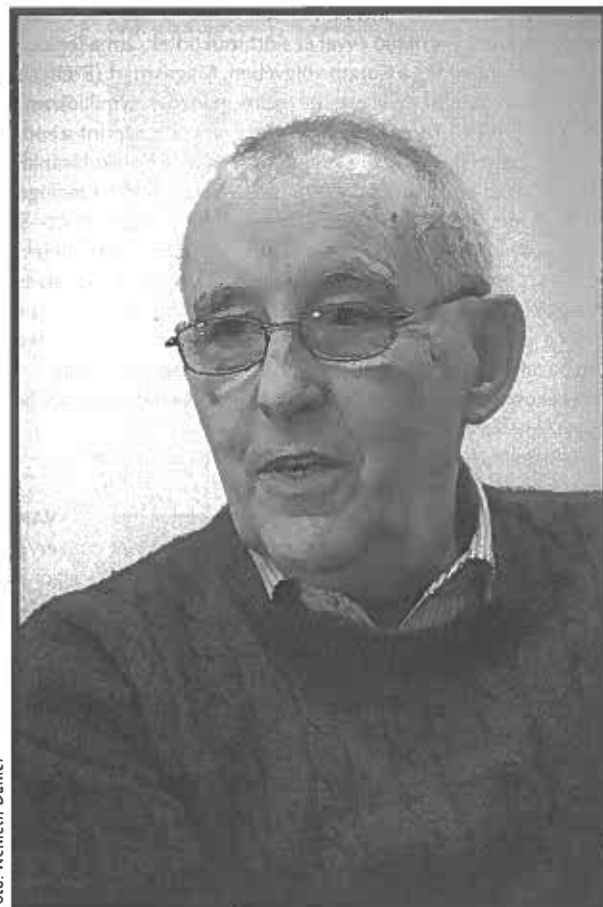
Magyar Narancs: A legfrissebb adatok szerint az egy tanulóra jutó ráfordításunk az alapképzéstől a diplomáig az OECD-átlag fele. Nálunk a legalacsonyabb a pedagógusok fizetése is a más hasonló képzettségű szakmákhoz képest is.

Vekerdy Tamás: Jelenleg az oktatás – és az egészségügy, szociális ügy, menekültügy – kezelése dilettáns és embertelen. Ellenzékben még minden párt azt mondja, hogy nézzétek meg a finneket, a dél-koreaiakat, a szingapúriakat: a lehetőségeikhez képest az oktatásra rengeteg pénzt fordítottak, és lám, feljött a gazdaságuk. Ugyanez a párt kormányra kerül, és az első 60-70 milliárdot, majd további 100-200-at az oktatásból kanalazza ki. Közoktatást így lerogyasztani, egészségügyet így elrohasztani, szociális ügyet így megsemmisíteni... Nem szeretek nagy szavakat használni, de ez nemzetrontás. Ezen a területen nyugszik egy közösség jövője. Kik találják ezt ki, hol vannak a szakemberek? Sehol. Hiába kéri fel a kormány Klinghammer professzort, hogy dolgozza ki a felsőoktatási stratégiát, amelyet el is fogadnak, egyetlen ellenszavazat, a kereskedelmi és iparkamara elnökéé (Parragh László – O. I.) elég, hogy a kormányfővel karöltve megfűrészik az általuk megrendelt, elfogadott stratégiát. Pedig ez tényleg nem pártpolitikai ügy. Ki mondta ki először, hogy az új köznevelési törvény rossz? A Fidesz oktatási kabinetjének elnöke, Pokorni Zoltán, akkor még az Országgyűlés oktatási bizottságának elnöke is. Ugyanő megállapította, hogy a Nemzeti alaptanterv túlszűfolt és taníthatatlan, és konferenciát szervezett Pálinkás Józseffel, az Akadémia elnökével *Mit mondanak a tények* címmel, amely lényegében arról szólt, hogy a tények ellentétben állnak az új köznevelési törvénnyel

és a NAT-tal. Ordító dilettantizmus tombol, aminek a gyerekek és az ország látja kárát. Az egyetlen értelme, hogy felülről, egyetlen gombnyomással, az íróasztalomról irányíthassák az egészet. Gróf Széchenyi István éles szavakkal tiltakozott, amikor a Bach-rendszer kultuszminisztere, gróf Thun Leo egységesítette a tantervet a birodalom középiskoláiban és teletömte tanulnivalóval. Tudós hülyéket fogunk nevelni, nem pedig felelős állampolgárokat, mondta Széchenyi, mert nem nagy tananyagra van szükség, hanem diskusszióban fejlődik a karakter – ezért vannak nagy államférfiai a szabad népeknek, és csak tudós hülyéi a rab népeknek.

MN: Ha ad absurdum felkérnék oktatáspolitikai tanácsadónak, milyen intézkedéseket tartana a legsürgetőbbnek?

VT: A Fazekas-gimnázium most nyugdíjba ment, kitűnő igazgatója, Hámori Veronika mondta, amikor erről kérdezték, hogy egy évig nem csinálna semmit, és erről biztosítaná a pedagógusokat. Fontos lenne nyugalmat teremteni. Ugyanakkor a rendszer nyilvánvalóan működésképtelen. Vissza kell adni az iskolákat az önkormányzatoknak, csak a szegény településeknél szükséges állami segítség. Nem kell mindent egy kaptafára szabni, finoman igazodni kell az igényekhez. Finnországban is van alaptanterv, de ehhez tartozik egy miniszter asszonyi levél, amely úgy szól, hogy kedves kolléga, ezt a tantervet *ne* tartsa be, alakítsa a mindenkori helyhez, időhöz és az egyes gyerekekhez! A differenciálás a modern pedagógia

Fotó: Németh Dániel

alapszava, amely 27 fős osztályban is lehetséges, de ezt is meg kell tanulni. Le kell vonni a világ 25 legjobban működő iskolarendszeréről szóló McKinsey-jelentés konzekvenciáit. Ezekben az országokban a kezdő pedagógusok bére azonos a versenyszféra kezdő bérezésével. Nem kell borzasztó sokat adni, de rögtön az elején magasról kell indítani, még ha utána nem is emelkedik olyan mértékben, mint a versenyszférában. A másik: ezekben az országokban rendkívül magas presztízsű a pedagógusi pálya. Óvónőnek, tanítónak, tanárnak nehéz bejutni az egyetemre, végzés után azonban óriási szabadságot kapnak. Finnországban a tanár szabad pálya, mint az orvos, ügyvéd, építész: azt csinál, amit akar. Amikor 2001-ben, a nevezetes PISA-felmérésből kiderült, hogy a finnek milyen jól teljesítettek, mi pedig milyen gyatrán, akkor mi azt mondtuk: rossz a mérés! A németek, akik sokkot kaptak attól, hogy a középmezőnyben végeztek, azonnal repülőre ültek, és mentek Helsinkibe. Egyik első kérdésük az volt: Hogyan működik nálatok a tanfelügyelet, hogy ilyen kiváló ered-

ményt tudatok elérni? A finn válasz: nálunk *nincs* tanfelügyelet. Nem igaz, hogy mindent ellenőrizni kell! Egy kitűnő nyugatnémet pedagógus, iskolaalapító barátom mondta, hogy a világ leggonoszabb mondata: megbízni jó, ellenőrizni még jobb. Ezek állítólag Lenin szavai. Eszerint a jelenlegi oktatásunk lenini alapokon nyugszik.

MN: Nem talál olyan elképzelést, amivel egyet tud érteni? Például a közösségi szolgálat az érettségi előtt személyiségfejlesztő és kapcsolódást jelent a való világhoz. A 9 évfolyamos általános iskola, bár egyelőre csak ötlet, megerősíthetné az alapkészségeket.

VT: Persze, jó a közösségi szolgálat, de ha központi nyomásra hirtelen elrendelik, akkor olyan lesz, mint amikor a szocialista brigád színházba ment. Ki volt töltve, de senki nem volt ott, söröztek, egy ember lepecsételte a papírokat a színházzal. Kilencosztályos iskola? Igen, az északi államok többségében is az van – de míg ott minden iskolában töltött évvel csökken a gyerekek magukkal hozott társadalmi különbsége, addig a magyar iskolában minden évvel nő. Most akkor nőjön kilenc évig, amíg ott kilenc évig csökken? Ezek az elgondolások önmagukban semmit nem jelentenek, belső szemléletbeli változásra lenne szükség. Mérei Ferenc mindig azt mondta: „Ahol untatnak, onnan menekülj!” Mindenki hóbörgött, hogy tanár úr, az élet nem kerti ünnepély, fontos a monotóniatűrés, a feladattartás. Mérei makacs ember volt, ilyenkor mindig megismételte: „Ahol untatnak, onnan menekülj!” Mert az élet, a világ, az ember nem unalmas. Ha úgy beszélnek róla, hogy unod, vagy rosszul mondják, vagy te nem vagy elég érett, fölöslegesen ülsz ott. Szegény Mérei nem érthette meg, hogy 1996–97-ben az agyfiziológusok kimutatták – és ezt Freund Tamás agykutató mindig elmondja –, hogy öröm, vagyis pozitív érzelmi hangoltság nélkül nincs hatékony tanulás. A magyar iskola egyhez ért: szorongást kelt. Nem azt kérdezi, mint egy boldogabb északi: Mit tudsz, kisfiam? Fűtülni, táncolni, faragni? Nagyszerű! Hanem azt kérdezi, mit nem tudsz. Karácsony Sándor a két háború közt találóan állapította meg, hogy az iskola abszurd hely: az kérdezi, aki tudja a választ, és annak kell válaszolni, aki nem tudja. Ez máig így van. Holott a nagyszerű pedagógusok pontosan tudják, hogyan lehetne elérni, hogy a gyerek szeressen járni, jól érezze magát, ne szorongjon. Nem kell felelni, rengeteg időnk van, nem osztályozlak, de tudom, hol tartasz! Csodálatos, ahogy Winkler Mártánál, Lányi Mariettánál a harmadikos gyerekek pontosan tudják értékelni magukat és egymást. Mi ezt mind nem hisszük el, és a gyerekek ellenében próbáljuk működtetni az iskolákat.

MN: Ez mélyről jön, nem írhatja kizárólag a jelenlegi kormány számlájára.

VT: Nem is írom, de azt, hogy ennyire zsúfolt, vacak alaptantervet írtak, azt igen. Még a nyolcvanas években Dunakeszin, egy évnnyitón felállt egy nagyszerű tanító néni, és elmondta, lakótelepen tanítunk, a gyerekeink beszélgetni szeretnének, és tudjuk, hogy erre volna szükségük, de nem tehetjük, mert hajt a tananyag. Mire az igazgató felugrott, Jolikám, eszedbe ne jusson beszélgetni, a tanács művelődési osztálya a tananyagot kéri számon! Pedig igenis beszélgetni kéne. A kevesebb több, tudja ezt a finn iskola, ahol 4 órát tanulnak naponként a gyerekek, nincs nulladik meg hetedik-nyolcadik óra. Mi csodálkozunk, hogy a 85 éves bácsi mennyi mindenre emlékszik a gimnáziumból, a fiatal meg, aki tavalyelőtt érettségizett, nem tud semmit. Persze, mert a 85 éves bácsi sokkal kevesebbet tanult. A kevés, jól strukturált információ orientál és maradandó; a nagy tömegű, strukturálatlan információ dezorientál és felejtésre ítéltetik.

MN: A legutóbbi PISA-méréseken visszaesetek a finnek, az élen kizárólag ázsiai országokat találunk, ahol teljesen más a módi: hosszabb tanulási idő, kevés szünet, éjszakába nyúló leckék, különórák. Az angolszász országok pánikolnak, hogy elvesztik a versenyképességüket. Egyedül a kreativitás terén jobbak a nyugati gyerekek, mint az ázsiaiak.

VT: Épp ez a kérdés! Olyan gyerekeket akarunk-e kiképezni, akik jól működő fogaskerekek lesznek egy nagy gépezetben – nevezzük őket alattvalóknak –, vagy kreatív, vállalkozásra kész embereket készítünk elő? Hadd mondjak egy példát! Az első PISA-méréseken volt egy feladat: számítsd ki az Antarktisz területét! Megadták a térképet, a méretarányt, talán egy 100 km-t jelölő vonalkát. Mit csinál a magyar gyerek? Hozzá sem fog, mert az Antarktisz egy csipkés ízé, nem téglalap, nem kör,

NÉVJEGY

1935-ben született, a pszichológia előtt jogot is végzett. Volt házi tanító, színházi statiszta, nevelési tanácsadóban pszichológus, egyetemi docens. 1983-tól az Országos Pedagógiai Intézet főmunkatársa, 1998-tól a pedagógus-továbbképzési módszertani központ alternatív továbbképzési igazgatója. Fontos szerepet vállalt a Waldorf-intézmények meghonosításában. 1989 és 1995 között az iskolázás szabadsága európai fórumának kelet-európai szóvivője, majd alelnöke, 1998–2002-ig az Eötvös József Szabadelvű Pedagógiai Társaság elnöke. Sok éve a *Nők Lapja* rovatvezetője, közel harminc könyv szerzője; legismertebb a *Kicsikről nagyoknak*, legújabb a *Nagy családkönyv* és a *Jól szeretni – Tudod-e, hogy milyen a gyerekek?* Országsgzerte tart előadásokat szülőknél, pedagógusoknál.

nem háromszög, ő ezt nem tanulta. Mit csinál a finn gyerek? Berácsozza 100x100-as hállóval, megszámlolja a teli négyzeteket, a feleket, és ahol csak egy picit van, összeadja, és jó közelítéssel megbecsüli a területet, amit a feladat megenged és elfogad. Azt kell látni, hogy nem japán töltőtollakat gyártnak Amerikában, hanem amerikaiakat Japánban. Legalábbis egyelőre.

MN: Mindennapos testnevelés, több ének és rajz, és most tekintsünk el attól, hogy a felmenő rendszerben emiatt több órája van egy elsősnek, mint egy negyedikesnek. De ezek a készségek ön szerint is fontosak.

VT: Elsőtől negyedikig semmi szükség testnevelésórára. Rengeteg mozgásra igen. Miért olyan nagy a kisgyerek feje a testéhez képest? Mert felnőttagyveleje van. Tüdőlebenszínének felszíne viszont csak egyötöde a felnőttének. Ezért 4-5 órát üvöltve kéne a szabad levegőn töltenie ahhoz, hogy az agya elég oxigénhez jusson. Fogócskázzon, bújócskázzon, kidobósozzon, hintázzon, ugrálókötelezzon! Nagyon kell a mozgás, de nem az irányított tornaóra.

MN: Elsülhet ez jól is. Mivel nincs elég tornatermi kapacitás, kicsapják a gyerekeket az udvarra, és mindenki boldog, nem?

VT: Sajnos ritkán történik így. Nemrég mesélte egy szülő, hogy náluk az iskola körül futtatják a gyerekeket – szigorúan tornasorban! Rendszeresen sírva jön haza a kislány, mert ő a legmagasabb, neki kell elől futnia. Közvetlen mögötte egy kövérkés kislány lihegi: „Viki, lassabban!” Utána egy cingár kislány: „Viki, gyorsabban!” Ezek az örületek magukon viselik a központból elrendelt, militáns szakszerűtlenség minden bélyegét. Ami a kötelező énekórát illeti: Sopronban végeztek egy kísérletet, 11 óvodai csoportban kötelező ének-zenei foglalkozás volt, egyben nem, de ott szabad játék, séta, kertészkedés közben lehetett énekelni az óvo néniével. Ahol kötelező volt, ott a gyerekek kizárólag a foglalkozáson énekeltek. Ahol nem volt, ott háromszor-ötször annyit énekeltek spontán módon. Nem lehet mindent kötelezővé tenni és központilag meghatározni. Úgyis összecsiszolódnak a dolgok. Ha a nagyjából azonos életkorú gyerekeket teljesen rábízom az azonos kultúrában tanító tanárookra, hogy mit tanítanak (volt ilyen vizsgálat), akkor kiderül, hogy néhány dolgot mindegyik megtanít. Ez az egységesítési mánia minden szellemi tevékenységre ártalmas. Nincs irányított szellemi élet, nincs irányított művészet, nincs irányított iskola.

MN: A korábbi kormányok oktatáspolitikájával tudott azonosulni?

VT: Mindig sokat kritizáltam a magyar iskolarendszert, már a Kádár-korban is, aztán végig a rendszerváltás után. De tény, hogy 1985-től, amikor Gázsó Ferenc és munkatársai létrehozta egy reform közoktatási törvényt, sok

jó dolog történt. Különösen 1990 után, amikor bejöttek a modern módszerek, a reggeli beszélgetőkörtől a kooperatív tanuláson és a projektmódszeren át a témahétig. Megjelentek az alternatív pedagógiák, köztük a nemzetközileg ismert Montessori, Waldorf, Freinet, és olyan egyéni alternatívák, mint Winkler Mártáé (*a Kincskereső Iskola alapítója – O. I.*), a Lányi Marietta Gyermek Háza, Horn Györgyék AKG-je vagy a Politechnikum. Mindez elkezdte gyerekközpontúvá formálni a magyar közoktatást. A gyerekközpontú nem azt jelenti, hogy szeretem a gyerekeket, bár ez sem árt, hanem azt, hogy kíváncsi vagyok, milyenek valójában, mikor mire van szükségük, és ezt hogyan lehet közvetíteni feléjük. Ma már úgy látom, az általam sokat kritizált, rendszerváltás utáni első húsz év jó volt, noha természetesen akkor is adódtak problémák.

MN: Például?

VT: Jó dolgok hirtelen kimentek, mint jelszavak. „Integrálás!” Csakis integrálva lehet oktatni, ezt Ausztráliától Svédországon át Amerikáig mindenki tudja. De ezt is meg kell tanulni. Nem mondhatja egy önkormányzat, hogy nagyobb lesz a normatíva, gyerekek, integráltak, miközben az érintetteknek fogalmuk nincs, hogy kell ezt csinálni. Ez rossz annak, akit integrálnak, rossz az osztálynak, szörnyű a pedagógusnak, és lejárhatja az ügyet. Nem lehet a semmibe kipöccinteni ilyen jelszavakat és gyorsan elintézni. Erről eszembe jut, hogy a jelenlegi kormány egyik első intézkedése volt a buktatás visszaállítása. A buktatásról a legalaposabb vizsgálatot Worth és munkatársai készítették, magyarul is hozzáférhető, Nagy József, a kitűnő szegedi professzor többször ismertette. Osztályisméltésre szánt gyerekek egy csoportját megbuktatták, a másikat továbbengedték. Egy év múlva tizenkét faktort mértek, nyolcban semmi különbség nem volt, háromban a továbbengedettek egyértelműen jobban teljesítettek, és csak egyetlen faktorban, a mechanikus számolásnál mutattak minimálisan jobb eredményt az osztályisméltő gyerekek. Pontosan tudjuk, hogy nem megoldás a buktatás, más módszerekre van szükség. Például pedagógiai asszisztensekre.

MN: A gondolatai sok szülőével rezonálnak, de vannak, akik önmagukra olyasmiről kérnek számon a tanárokon, amiről ők nem tehetnek. Ez nem könnyíti meg a munkájukat.

VT: Fontos, amit mond, és ha így van, az nagy baj. Csodák csodája, a magyar iskola-rendszerben még mindig vannak nagyszerű tanárok. Már rég el kellett volna menekülniük, de itt vannak, mert igazán érdeklik őket a gyerekek. A szülőknek tudniuk kellene, hogy a pedagógusok, sokszor jobb meggyőződésük ellenére, irtózatossá és egyszisztenciális fenyegetettséggel állnak. Sok év elkötelezett

„MINÉL TERMÉSZETESEBBEN”

– Az ünnepről

Magyar Narancs: A karácsony afféle katalizátor, amely a családban a jót és a rosszat is felszínre hozza.

Vekerdy Tamás: Valóban gyakran robbannak a dolgok, megszaporodnak az elköltözések, szakítások, öngyilkosságok, nagy a feszültség. Ahelyett, hogy az emberek karácsony előtt kivennének egy kis szabadságot, hogy kipihenjék magukat, rohannak, mindent letudnak, nem beszélve arról a marhaságról, hogy sokan úgy érzik, hat órára állnia *kell* a fának, ki kell sülnie hálnak, el kell készülnie a bejglinek. Ettől meg lehet örülni. Természetesen az ünnepeknek lenne egy mélyebb, ha úgy tetszik, kozmikus értelme, amely összefügg a napjárással. A karácsony egybeesik a téli napfordulóval, a legsötétebb nap után kezd világosodni, és „készet a Tavasz, ha már itt a Tél?” – kérdezi Shelley. Az ünnepeknek fontos szerepük volt az emberek életében, ritmizálták az évet. A paraszti életet nyáron kemény munka jellemezte, télen jött a kiengedés, kukoricamorzsolás, mesélés. A bolygók járásához kapcsolódó ünnepek, a karácsony, a húsvét, de a kínai újév, a ramadán is arra figyelmeztetnek, hogy van összefüggés közöttünk és a világegyetem közt, és erre a testünk biológiaiailag is reagál.

MN: Tudjuk, hogy nem kéne befeszülni, sokszor mégsem sikerül. Hol rontjuk el?

VT: Ott kezdődik, hogy egyáltalán nem vesszük komolyan, és nem is tudjuk, miről van szó. Az evangéliumokat például senki nem olvassa egy országban, amely magát kereszténynek nevezi. Idézhetném, hogy jövevény voltam, és nem fogadtatok be, mondja Jézus, mire a tanítványok tiltakoznak, de Jézus azt feleli, ha egyet nem fogadtatok be a legkisebbek közül, akkor engem nem fogadtatok be. Hol van ez az evangéliumi magatartás a menekült-politikánkban? Jó, Beer Miklós váci püspök emlegeti, hogy ez talán nincs rendben, de Kiss-Rigó László szeged-csanádi püspök szerint egyenesen meg van tévedve a pápa.

MN: Saját családjában sikerült megvalósítani a stresszmentes ünnepet?

VT: Nem hajszoltuk és nem gyötörtük önmagunkat karácsony ürügyén, és ez ma is így van. Persze szokott lenni bejgli, mert a gyerekek – akik mára felnőttek – vágynak rá. De ah-

hoz csak valamikor karácsony és újév közt, vagy az új évben jutunk el. Emlékszem, milyen békés ünnepünk volt néhány nappal karácsony után, a második fiunk születésekor. Akkor jöttek haza a kórházból, és miért ne lehetne a karácsonyeste másnap vagy harmadnap?

MN: Kisgyerekes szülőök dilemmája, hogy ki hozza az ajándékot: Jézuska, angyalka, Mikulás, vagy legyen prózai verzió? Úgy látom, a gyerek maga dönti el, meddig akar hinni a csodában.

VT: Pontosan. A kisgyerek megtudja a nagyobb testvérétől vagy az óvodában, hogy nincs Mikulás, de a Mikulás kell! Arra is van normális válasz, ha idővel rákérdez, hogy: Tényleg ti veszitek az ajándékot? El lehet mesélni, hogy élt egyszer egy Miklós nevű püspök, aki segített egy szegény családon, amelyik éhezett – az eredeti történet szerint egyébként a lányok már el akartak menni prostituáltként. A püspök aranyat dobott be az ablakukon, és megmentette őket. Mi négy gyerek mellett nem sokat lafacacáztunk, a nagyokkal viszonylag hamar közösen vettük meg a fenyőt. Egy darabig igyekeztünk úgy letenni, hogy a legkisebb ne nagyon lássa, de ha meglátta, az se volt baj. Az olyan történetek, hogy Jézuska átrepül a szobán, és beteszi a fa alá az ajándékot, szerintem ennek a személyiségnek a megalázása, rossz polgári konvenció. Persze a kisdéd születése szép és fontos történet. Lényeg, hogy minél természetesebben vegyük az egészet; ha nem feszengjük túl, a gyerekek belenőnek.

MN: Említtette az ünnepek mentálhigiénés szerepét. Hogyan hat a társadalmi lelki egészségre, hogy már a legnagyobb nemzeti ünnepekre is megosztott az ország?

VT: Ez katasztrófa. Lásd Babits *Petőfi koszorú* című zenialis versét: „Kelj, magyar ifjúság, tépd le a virágot, melyet eszméinek ellensége rádob emlékére – kőnek!” Mármint hogy a hatalom 1922-ben Petőfit ünnepli, de mi köze hozzá? Semmi. És ez mindig így van. Életem legnagyobb élménye volt 1956, sok mindent tudtam volna régebben mesélni róla. Ma már meg sem akarom említeni, olyan politikává tették az egészet. Olyan emberek bukkantak fel hősként, akikkel soha semmilyen közösséget nem vállalnék.

munka után portfóliót kell írniuk, amit senki nem fog elolvasni. Emlékszem, egyszer a győri helyi rádióban hallottam, hogy óvodásokat kérdeztek: Miért van az, hogy két hete csak a datások vannak veletek? Mire egy élénk kislány: „Mert az óvó nénik a minőségüket biztosítják.” Egyre több az adminisztráció, és egyre keve-

sebb idő jut a gyerekekre. Volt egy barátom, aki az 1970-es években az mondta: „Nem akarok orvosos lenni, egyszerűen csak orvos akarok lenni.” Kicsit hasonló a helyzet ma az oktatásban. Vannak tanárhősök, akik mindent megpróbálnak a gyerekek érdekében.

Orosz Ildikó